

# انعکاس معانی منبعث از جهان بینی اسلامی در طراحی معماری

دکتر محمدرضا بمانیان\*<sup>۱</sup>، سیده فاطمه عظیمی<sup>۲</sup>

<sup>۱</sup> استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس

<sup>۲</sup> دانشجوی دوره کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۰/۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۷/۲۰

## چکیده

از منظر جهان بینی اسلامی، پدیده‌های عالم دارای دو وجه ظاهری و باطنی، صورت و معنا هستند. در حیطه هنر و معماری، توجه به جنبه باطنی آثار و پدیده‌های هنری، منجر به نگرشی در طراحی معماری می‌گردد که «معناگرایی» نام دارد. رویکرد معناگرا در طراحی معماری، تلاشی برای بیان آگاهانه معانی مستتر در پس کالبد معماری است و تلقی و تعریف معمار معناگرا از مقوله «معنا» نقش مهمی در نگرش معناگرایانه وی دارد. در این مقاله، با توجه به بسترهای فرهنگی و بومی، با بهره گیری از روش تحلیلی-توصیفی، مبانی و اصول تفکر و جهان بینی اسلامی، به عنوان منبع استخراج معانی مؤثر در معماری برگزیده شده و مفاهیمی چون توحید، وحدت در عین کثرت و تجلی پروردگار در عالم خلقت تبیین شده‌اند. در ادامه، نمونه‌هایی از ابزارهای معماری که می‌توانند در بیان مفاهیم منبعث از فرهنگ و جهان بینی اسلامی مورد توجه معناگرایان قرار گیرند، از جمله هندسه، نور و فضای تهی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

واژگان کلیدی: معنا، جهان بینی اسلامی، طراحی معماری، معناگرایی

## فهرست منابع و مراجع

۱. قرآن کریم (۱۳۸۵)، ترجمه: بهرام پور، ابوالفضل. چاپ ششم، آوای قرآن، تهران.
۲. اردلان، نادر و بختیار، لاله (۱۳۸۰)، *حس وحدت، خاک، اصفهان*.
۳. بلخاری قهی، حسن (۱۳۸۸)، *مبانی عرفانی هنر و معماری اسلامی*، دفتر اول و دوم: وحدت وجود و وحدت شهود، کیمیای خیال، سوره مهر، تهران.
۴. بورکهارت، تیتوس (۱۳۶۵)، *هنر اسلامی، زبان و بیان*، ترجمه: رجب نیا، مسعود، سروش، تهران.
۵. بورکهارت، تیتوس (۱۳۶۹)، *هنر مقدس، اصول و روش ها*، ترجمه: ستاری، جلال، سروش، تهران.
۶. پورمند، حسن علی (۱۳۸۶)، *تأثیر اندیشه فلسفی در طراحی معماری معاصر*، پایان نامه دکترای پژوهش هنر، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر، تهران.
۷. توسلی، محمود (۱۳۸۳)، *هنر هندسه: پویای اشکال، احجام کروی ابوالوفای بوزجانی*. پیام، تهران.
۸. جعفری، محمد تقی (۱۳۷۸)، *عرفان اسلامی*. چاپ سوم، کرامت، تهران.
۹. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۵)، *تفسیر موضوعی قرآن کریم*، توحید در قرآن. چاپ دوم. مرکز نشر اسراء، قم.
۱۰. رحیمیان، سعید (۱۳۸۶)، «*صورت: ره زن یا ره نما*؟» بحثی در اصالت معنا و هویت دوگانه صورت در اندیشه مولانا. مطالعات عرفانی (ش ۵).
۱۱. رشاد، علی اکبر (۱۳۷۵)، *شهود و شیدایی*، مباحثی در باب فلسفه هنر و نسبت دین، عرفان، اخلاق و هنر. اطلاعات، تهران.
۱۲. سعیدی، گل بابا (۱۳۸۳)، *فرهنگ اصطلاحات عرفانی ابن عربی*. سمیعی، تهران.
۱۳. صدری، مریم (۱۳۸۷)، «*صورت و معنا در هنر دینی*»، کتاب ماه هنر.
۱۴. صفایی پور، هادی (۱۳۸۶)، *بررسی کیفیت رابطه شکل، سازه و معنا در معماری مساجد عصر صفوی*. اولین کنفرانس سازه و معماری، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا، تهران.
۱۵. عمید، حسن (۱۳۸۱)، *فرهنگ عمید*. (چاپ بیست و پنجم، جلد ۲). امیرکبیر، تهران.
۱۶. کاپن، دیوید اسمیت (۱۳۸۳)، *مبانی نظری معماری (ج ۲)*. ترجمه: یاران، علی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
۱۷. معماریان، غلامحسین (۱۳۸۷)، *سیری در مبانی نظری معماری*. چاپ سوم. سروش دانش، تهران.
۱۸. معین، محمد (۱۳۶۲)، *فرهنگ فارسی (چاپ ۵، ج ۴)*، سپهر، تهران.
۱۹. معین، محمد (۱۳۸۴)، *فرهنگ فارسی دوجلدی (ج ۱)*، ادنا، کتاب راه نو، تهران.
۲۰. مفید، حسین (۱۳۷۸)، *به دنبال وجود ادراکی در فضاهای معماری: مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، ج ۱*، سازمان میراث فرهنگی، تهران.
۲۱. نصر، سید حسین (۱۳۷۵)، *هنر و معنویت اسلامی*. ترجمه: قاسمیان، رحیم. دفتر مطالعات دینی هنر، تهران.
۲۲. نقی زاده، محمد (۱۳۸۱)، «*تأثیر معماری و شهر بر ارزش های فرهنگی*». هنرهای زیبا (ش ۱۱).

23. Arcspace.com (2010), Retrieved August 25, 2010, from: <http://www.arcspace.com/architects/freed/mia/mia.html>.

24. Jones, Dalu (1996). *The Elements of Decoration: Surface, Pattern and Light*. In G. Michell, *Architecture of The Islamic World* (2nd ed., pp. 144-175), Thames And Hudson, London.

25. Payamavad.com (2010), Retrieved November 18, 2010, from: <http://payamavad.com/default.aspx?pid=3&la=fa>.

26. Shafii Motahar, Alireza (2010), Retrieved November 18, 2010, from <http://motahar12.blogfa.com/post-1066.aspx>.